

DATA ON AUTHOR

Demuz Inna Olexandrivna, Doctor of History, the Head of Document Science Department

State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytsky Hrygoriy Skovoroda State Pedagogical University»

Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnytsky, Sukhomlynsky Street 30, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

УДК 025.4.05

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСИФІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ УДК ТА ББК

Лугова Т. А., Городніченко А. В.

У статті проаналізовано найпоширеніші в Україні універсальні документні класифікації, здійснено порівняльний аналіз класифікаційних систем УДК та ББК, показано їхні переваги та недоліки, подано тенденції розвитку цих систем та особливості використання у сучасних інформаційних сервісах.

Визначено, що зазначені класифікаційні системи мають ряд переваг і недоліків, оскільки різняться за багатьма критеріями. Попри все, вони не втрачають своєї актуальності, а, навпаки, їхні позиції щодо застосування на території України зміцнюються. Порівняльний аналіз показав, що саме УДК володіє такими вимогами до документної класифікаційної системи, як універсальність, міжнародність, адаптивність до появи нових галузей знань.

Ключові слова: УДК, ББК, класифікаційні системи, індексування, систематизація, класифікація документів.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАССИФИКАЦИОННЫХ СИСТЕМ УДК И ББК

Луговая Т. А., Городниченко А. В.

В статье проанализированы распространенные в Украине универсальные документные классификации, осуществлен сравнительный анализ классификационных систем УДК и ББК, показано их преимущества и недостатки, представлены тенденции

развития этих систем и особенности использования в современных информационных сервисах.

Определено, что указанные классификационные системы имеют ряд преимуществ и недостатков, поскольку различаются по многим критериям. Несмотря на это, они не теряют своей актуальности, а, наоборот, их позиции по применению на территории Украины укрепляются. Сравнительный анализ показал, что именно УДК обладает такими требованиями к документной классификационной системы, как универсальность, международность, адаптивность к появлению новых отраслей знаний.

Ключевые слова: УДК, ББК, классификационные системы, индексирование, систематизация, классификация документов.

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF CLASSIFICATION SYSTEMS UDC AND LBC

Lugova T. A., Gorodnichenko A. V.

The article analyzes the common in Ukraine Universal Document Classification, comparative analysis and classification of UDC and LBC, shown their advantages and disadvantages, given trends in the development of these systems and features of using of modern information services.

It was determined that these classification systems have several advantages and disadvantages, because they have different criteria. But they do not lose its relevance, their position on the use on the territory of Ukraine strengthened. Comparative analysis showed that UDC has the same requirements for documentary classification system as a universal, international, adaptability to new fields of knowledge.

Keywords: UDC, LBC, classification systems, indexing, classification, classification documents.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що документні класифікації УДК та ББК відіграють важливу роль в організації інформаційного середовища, оскільки є механізмами впорядкування інформації, систематизації документів, укладання систематичних каталогів і картотек, тематичного пошуку інформації в бібліографічних базах та електронних масивах в усьому світі.

В Україні найбільш поширеними є дві класифікаційні системи – УДК та ББК. Обов'язковість класифікаційних індексів закріплено на законодавчому рівні. Зокрема, Закон України «Про

видавничу справу» [1] вносить класифікаційні індекси до переліку вихідних відомостей. Особливості складу, послідовності подання й розміщення вихідних відомостей у виданнях нормативно-правовий акт покладає на ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості» [2].

На сьогодні відсутні фундаментальні дослідження з порівняння УДК та ББК з метою виявлення недоліків і переваг цих систем, що є особливо важливо в умовах швидкого розвитку різних галузей знань, інформатизації всіх сфер суспільного життя, а також розробки нової динамічної консолідованої системи, яка б відповідала вимогам сучасного інформатизованого світу.

Мета статті – на основі порівняльного аналізу класифікаційних систем УДК та ББК виявити їхні переваги та недоліки.

Аналіз останніх публікацій. До проблем класифікації документів зверталось багато вчених-документознавців: С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнарєнко, Г.М. Швецова-Водка, Ю.І. Палєха, Н.І. Петренко, Н.І. Гендіна, Л.Б. Зупарова, Л.М. Мухітдінова, І.П. Штефан та ін. Досліджувались такі аспекти як: історія класифікаційних систем [10], проблеми класифікаційного пошуку в електронних каталогах [14], шифрування видань [4], характеристика систем ББК [8] та УДК [15], можливості розробки консолідованої моделі загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації [12] тощо.

Виклад основного матеріалу. УДК є єдиною і свого роду унікальною міжнародною універсальною класифікаційною системою, яка призначена для впорядкування наукових праць, літератури, мистецтва, різних видів документів і всього, що було створено людством за період існування.

Назва «Універсальна десяткова класифікація» з'явилася в 1927 р. з виходом у світ другого видання таблиць французькою мовою «Classification dé cimale universelle». З цього періоду розпочалася робота зі вдосконалення таблиць під згадану вище назвою. Таблиці регулярно передруковувались, завдяки чому вони швидко почали набувати міжнародного поширення. На території України УДК з'явилась завдяки бібліографу Юрію

Іванову-Меженку, який очолив Головну Книжкову палату в 1919 р. і за досить короткий проміжок часу організував випуск першого варіанту перекладу таблиць українською мовою «Міжнародна десятична бібліографічна класифікація» (Харків, 1919 р.). У 1921 р. Головополітпросвітою РРФСР було прийнято постанову про обов'язкове застосування «Международной десятичной классификации» в усіх бібліотеках. З того часу десятикова класифікація застосовується в усіх масових бібліотеках колишнього радянського простору [10, с. 9–10].

У 1997 р. Книжковою палатою України було підписано угоду з Консорціумом УДК і придбано ексклюзивну ліцензію на підготовку й випуск УДК українською мовою. У 2000 р. Україна отримала перше україномовне видання у двох книгах. Надалі протягом декількох років, починаючи з 2003 р., проводилися зміни та доповнення, а згодом вийшло друге україномовне видання у 7-ми томах [4, с. 147].

На теренах України УДК є однією з документних класифікаційних систем, якою користуються бібліотеки вищих навчальних закладів, наукові, науково-технічні й інші галузеві бібліотеки, інформаційні центри та видавництва. Крім книжкових видань, індекси УДК проставляються ще і на авторефератах дисертацій, а також на наукових статтях у журналах та збірниках. З 1 липня 2009 р. в Україні діє національний стандарт ДСТУ 6096:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Універсальна десятикова класифікація. Структура, правила ведення та індексування» [3], який встановлює правила ведення таблиць УДК та їх використання для індексування документів.

ББК – універсальна класифікаційна система, основне призначення якої полягає в науковій обробці документів та їх систематизації, організації фондів, укладанні каталогів і картотек, групуванні документів, веденні обліку і статистики у бібліотеках. ББК – перша радянська класифікація. Перший варіант зазначеної класифікаційної системи спеціалісти провідних бібліотек СРСР розробили у 1958–1968 рр. [13, с. 120]. Варто підкреслити, що Україна одна із перших підтримала позицію щодо поширення ББК на своїх теренах. Це стало поштовхом для впровадження

ББК серед бібліотек вищих навчальних закладів. На той період, із 46 ВНЗ країни 26 вже використовували таблиці цієї системи [4, с. 148]. Механізмом удосконалення та розвитку документної класифікації стало видання системи доповнень, які систематично готувалися науковим центром ББК при Державній бібліотеці Росії. Так, у 1997 р. було видано модернізований проміжний варіант робочих таблиць для масових бібліотек [5]; а у 1998 р. – «Таблиці для шкільних і дитячих бібліотек» [6]. Значний внесок у напрямі адаптації російськомовних варіантів таблиць відповідно до потреб українського суспільства виконують головні бібліотечно-інформаційні установи країни. Певні кроки в цьому напрямі зробили: Книжкова палата України, Національна парламентська бібліотека України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського, Державна бібліотека України для юнацтва та інші установи [8, с. 21].

Отже, ми бачимо, що ББК та УДК використовують більшість наукових інститутів і навчальних закладів України. Ці системи найпоширеніші, безкоштовні та рекомендовані для використання на теренах нашої держави. Порівняння УДК та ББК за найважливішими характеристиками й особливостями (розвиток і розповсюдження системи, структура, принцип побудови індексів та лінгвістична сумісність) представлені у таблиці.

Порівняльна характеристика УДК та ББК

Критерій	УДК	ББК
Розповсюдження	Країни Європи, Азії, Америки	Країни СНД
Структура	Ієрархічна комбінаційна класифікаційна система, яка містить основну таблицю, допоміжні таблиці й абетково-предметний показник	Ієрархічна комбінаційна класифікаційна система, яка містить основні таблиці, таблиці спеціальних типових ділень, таблиці загальних типових ділень, абетково-предметний показник
Тип класифікації	Комбінаційна класифікація	Комбінаційна класифікація

Принцип побудови індексів	Індексаційна база однорідна – цифрова. Індекси розглядаються як десяткові дробки	Індексація ББК логічна: класи поділяються на підкласи, розкриваючи логічну будову кожного з них
Структура індексації	Структура індексації в УДК логічна, кожен наступний знак в індексі відображає рівень класифікації	Індексація в ББК структурна з послабленою виразністю
Лінгвістична сумісність	Таблиці УДК перекладено на 39 мов світу, в тому числі й на українську	Таблиці ББК перекладено десятками мов. Перекладу українською мовою на даний момент немає
Сфера застосування	Науково-технічні видавництва, редакції журналів, органи НТІ, технічні бібліотеки, патентні служби, науково-технічні архіви	Універсальні бібліотеки з різним обсягом фондів, спеціальні бібліотеки

На основі даних, представлених у таблиці, можна побачити, що межі розповсюдження УДК та ББК різняться. Так, УДК використовують у багатьох країнах світу в бібліотеках та інформаційних службах Європи, Азії, Америки; таблиці перекладено на 39 мов світу [7, с. 132]. Тоді як ББК поширена в бібліотеках країн СНД. Паралельно з іншими міжнародними системами класифікації вона залишається єдиною класифікаційною системою, за якою організовано фонди та каталоги найбільших бібліотечних мереж Росії та країн СНД [14, с. 48]. Проте на сьогодні все ще відсутня власне українська версія ББК, тому бібліотеки України змушені користуватися російськими таблицями, які не повною мірою відображають національні проблеми нашої держави та багатьох інших предметних галузей [8, с. 21].

Щодо структури документних класифікацій, то порівнювані системи належать до ієрархічних класифікаційних систем комбінаційного типу [11, с. 14]. Проте в УДК, на відмінну від ББК, індексаційна база однорідна – цифрова. Структура індексації в УДК логічна, кожен наступний знак в індексі відображає

рівень класифікації. Завдяки такій побудові індекси можуть легко розширюватися, деталізуватися і, навпаки, згортатися, стискатися, тому УДК зручна в пошукових масивах різних обсягів [15, с. 23].

Як відомо, в основі УДК та ББК лежать різні принципи класифікації наук: принцип десятковості в УДК та принцип побудови основного ряду у відповідності до класифікації наук в ББК [12, с. 4]. Цим пояснюється різність систем в принципі та різність інформаційних кодів – індексів – зокрема. Так, приміром:

Рис. 1.1 Приклад індексу УДК та ББК [12, с. 4]

Тож, видно певну відмінність в індексному виконанні одного терміну щодо різних класифікаційних систем. Зазначимо, що таблиці ББК, як справедливо вказала Л. Мухітдінова, побудовані відповідно до принципів марксистсько-ленінської класифікації наук: об'єктивності, розвитку. Так, при складанні індексів ББК відповідні принципи відобразилися в послідовності поділів основного ряду і в подальшій деталізації відділів, у зв'язках і розмежуванням між відділами, у формулюваннях рубрик [10, с. 9]. Цифрова індексаційна база УДК має суттєвий недолік, який полягає в її обмеженості, що спричиняє подовження індексів, їхню нерівномірність у різних відділах, труднощі у введенні нових ділень. Проте для вирішення цієї проблеми проведено розширення індексаційної бази за рахунок застосування математичних знаків та інших символів [14, с. 47].

Висновки. Все вищесказане дозволяє констатувати, що УДК і ББК як різні самостійні системи мають свої переваги та недоліки. Попри все, вони не втрачають своєї актуальності, а, навпаки, їхні позиції щодо застосування на території України зміцнюються. Порівняльний аналіз показав, що саме УДК володіє такими вимогами до класифікаційної системи, як універсальність, міжнародність, адаптивність до появи нових галузей знань. Документна класифікація дає змогу відображати новітні досягнення науки й техніки без будь-яких змін у її структурі. Про це свідчить детально розроблена система

допоміжних таблиць визначників, здатність відображати нові поняття шляхом розподілу відділів від загального до окремого, що також сприяє гнучкості й динамічності УДК. За рахунок того, що система здатна комбінувати та поєднувати різні предмети і поняття, вона охоплює всю систему знань. Крім того, позитивним моментом є те, що робота з адаптації змісту таблиць до сучасних інформаційних потреб людства продовжується безперервно, що, в свою чергу, дозволяє УДК залишатися актуальною та конкурентоспроможною документною класифікаційною системою в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Про видавничу справу [Електронний ресурс]: Закон України [Чинний, поточна редакція від 05.06.1997] // Відомості Верховної Ради України, – № 318/97. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/annot/318/97-%D0%B2%D1%80>.
2. ДСТУ 4861: 2007 Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості [Електронний ресурс]. – Введ. 05.11.2007. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 45 с. – Режим доступу: http://library.donntu.org/vam_avtory/D4861-2007.pdf.
3. ДСТУ 6096:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування [Електронний ресурс]. – Введ. 01.01.2009. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 36 с. – Режим доступу: <http://gntb.gov.ua/files/sibid.pdf>.
4. Бахчиванжи Г.П. Шифр зберігання видання – необхідний елемент вихідних відомостей / Г.П. Бахчиванжи // Сучасні видавництва вищих навчальних закладів: матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23–26 верес. 2014 р.) / відп. ред. Л.Ф. Дьяченко; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Держ. наук. установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». – Одеса: ОНУ, 2014. – С. 146–156.
5. Библиотечно-библиографическая классификация: рабочие таблицы для массовых библиотек / Н.Н. Асеева, Г.П. Ванская. – М.: Либерия, 1999. – 688 с.
6. Библиотечно-библиографическая классификация: таблицы для детских и школьных библиотек / Н.Н. Чигарова / ГБЛ, Рос. гос. дет. б-ка. – 3-е изд. испр. и доп. – М.: Либерия, 1998. – 320 с.
7. Гендина Н.И. Лингвистические средства автоматизации документального поиска / Н.И. Гендина. – СПб.: БАН, 1992. – 188 с.

8. Іванова Я. Актуально про ББК [Електронний ресурс] / Я. Іванова, Н. Ремез // Шкільний центр. – 2011. – № 12. – С. 19–25. – Режим доступу: http://slavmmc.at.ua/BIBLIOTEKA/Publikacii/3.2.3-aktualno_pro_bbk.pdf.

9. Кулешов С.Г. Документальні джерела наукової інформації [Електронний ресурс] / С.Г. Кулешов. – К.: УкрІНТЕІ, 1995. – 191 с. – Режим доступу: http://bedsypty.oono.in/phirdylsezeedir_s_g_kuleshov_dokumentalni_dzherela_naukovoyi_informaciyi_avtoreferat_psyksoftyreagl.php.

10. Мухітдінова Л. Класифікаційні системи в Україні: коротка історія (1917–1996 р.) / Л. Мухітдінова // Вісник Книжкової палати. – 1996. – № 4. – С. 9–12.

11. Петренко Н. Еталон в Україні: останній етап перед випуском у світ / Н. Петренко // Вісник Книжкової палати. – 2000. – № 3. – С. 10–16.

12. Сербін О. Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації [Електронний ресурс] / О. Сербін // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 1. – С. 3–10. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/628>.

13. Справочник библиотекаря / Науч. ред.: А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Профессия, 2007. – 236 с.

14. Сукиасян Э.Р. Библиотечно-библиографическая классификация и проблемы классификационного поиска в электронных каталогах / Э.Р. Сукиасян // Сов. библиотековедение. – 1999. – № 4–6. – С. 47–49.

15. Штефан І.П. Універсальна десяткова класифікація [Електронний ресурс]: метод. рекомендації на допомогу самостійній роботі студентів / І.П. Штефан. – К.: КДІК, 2002. – 32 с. – Режим доступу: http://eprints.rclis.org/23771/1/serbin_dyser.pdf.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vydavnychu справу» [The Law of Ukraine «On Publishing»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/annot/318/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

2. Informacija ta dokumentacija. Vydannja. Vykhidni vidomosti [Information and documentation. Edition. Initial information]. (2009). DSTU 4861: 2007 from 05.11.2007. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].

3. Systema standartiv z informaciji, bibliotechnoji ta vydavnychoji spravy. Universaljna desjatkova klasyfikacija. Struktura, pravyla vedennja ta indeksuvannja [System of standards on information, librarianship and publishing. Universal Decimal classification. The structure and rules of

indexing]. (2009). DSTU 6096:2009 from 01.01.2009. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].

4. Aseeva N.N., Vanskaja Gh.P. (1999). Bibliotechno-bibliograficheskaya klassifikatsiya: rabochie tablitsy dlya massovykh bibliotek [Library Bibliographic Classification: worksheets for public libraries]. Moskva: Liberiya [in Russian].

5. Bakhchyvanzhy Gh.P. (2014). Shyfr zberighannja vydannja – neobkhidnyj element vykhidnykh vidomostej [Code Storage Edition – an essential element of output data]. Proceedings of the Suchasni vydavnytstva vyshlykh navchalnykh zakladiv (Ukraina, Odesa, 23–26 veresnja, 2014) (eds. Djachenko L. F.), Odesa: ONU, pp. 146–156.

6. Chigarova N.N. (1998). Bibliotechno-bibliograficheskaya klassifikatsiya: tablitsy dlya detskikh i shkolnykh bibliotek [Library Bibliographic Classification: tables for children's and school libraries]. Moskva: Liberiya [in Russian].

7. Ghendyna N.Y. (1992). Lynghvystycheskye sredstva avtomatyzacyi dokumental'nogho poyska [Linguistic automation documentary search]. Sankt-Peterburgh: BAN [in Russian].

8. Ivanova Ja., Remez N. (2011). Aktual'no pro BBK [Actually about the LBC]. Shkil'nyj centr, no. 12, pp. 19–25.

9. Kuleshov S.Gh. (1995). Dokumentalni dzherela naukovoi informaciji [Documentary sources of scientific information]. Kyjiv: UkrINTEI [in Ukrainian].

10. Mukhitdinova L. (1996). Klsyfikacijni systemy v Ukrajin: korotka istorija (1917–1996 r.) [Classification system in Ukraine: a Short History (1917–1996)]. Visnyk Knyzhkovoji palaty, no. № 4, pp. 9–12.

11. Petrenko N. (2000). Etalon v Ukrajin: ostannij etap pered vypuskom u svit [Etalon in Ukraine: last stage before the release of the world]. Visnyk Knyzhkovoji palaty, no. № 3, pp. 10–16.

12. Serbin O. (2008). Konglomerat informacijno-poshukovykh mov jak konsolidacijna modelj zaghal'nogho mekhanizmu vporjadkuvannja ta poshuku bibliografichnoji informaciji [Conglomerate information retrieval as a consolidation pattern common mechanism organizing and searching bibliographic information]. Bibliotechnyj visnyk, no. № 1, pp. 3–10.

13. Vaneev A.N., Minkina V.A. (2007). Spravochnik bibliotekarya [The Reference librarian]. Sankt-Peterbug: Professiya [in Russian].

14. Sukiasyan E.R. (1999). Bibliotechno-bibliograficheskaya klassifikatsiya i problemy klassifikatsionnogo poiska v elektronnykh katalogah [Bibliographic classification and problems of classification search in electronic catalogs]. Sovremennoe bibliotekovedenie, no. № 4, pp. 47–49.

15. Shtefan I.P. (2002). Universaljna desjatkova klasyfikacija [Universal Decimal Classification]. Kyjiv: KDIK [in Ukrainian].

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Лугова Тетяна Анатоліївна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Одеського національного політехнічного університету
просп. Шевченка, 1, Одеса, Україна, 65000
E-mail: Ta1678@yandex.ru

Городніченко Анастасія Вікторівна, студентка 4 курсу кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Одеського національного політехнічного університету
пров. О. Матросова, б. 1, кв. 420, м. Одеса, 65044.
e-mail: nastyacity85@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Луговая Татьяна Анатольевна кандидат искусствоведения, доцент кафедры документоведения и информационной деятельности
Одесского национального политехнического университета
просп. Шевченка, 1, Одесса, Украина, 65000
E-mail: Ta1678@yandex.ru

Городниченко Анастасия Викторовна студентка 4 курса кафедры документоведения и информационной деятельности
Одесского национального политехнического университета
Почтовый адрес: пер. А. Матросова, д. 1, кв. 420, г. Одесса, 65044
e-mail: nastyacity85@mail.ru

DATE ON AUTHORS

Lugova Tatiana Anatoliivna, Candidate of Arts, Associate Professor of Document Science and Information Activities Department
Odesa National Polytechnic University.
E-mail: Ta1678@yandex.ru

Gorodnichenko Anastasia 4 th year student of the Document Science and Information Activities Department
Odesa National Polytechnic University.
Ukraine, Odesa, A. Matrosov St 1, app. 420, 65044
e-mail: nastyacity85@mail.ru